

РЕЦЕНЗИЯ на дисертационния труд на Николаос Влахакис,

Законът на народите (Jus Gentius) в ерата на глобализацията - Аспекти от философията на Джон Роу/лс и Ю. Хабермас в международните отношения. За

придобиване на общообразователната и научна степен *ДОКТОР* по философия.

- РЕЦЕНЗЕНТ – Професор, дфн Стефан Н. Пенов – ръководител катедра по Философия на религията в Института по философия и социология – БАН.

Nikolaos Vlahakis' -The Law of Peoples (Jus Gentius) in the Perspective of Globalization Era. Aspects of John Rawls and Jürgen Habermas Philosophy in the International Relations. To obtain the general education and scientific degree DOCTOR of Philosophy.

- REVIEWER - Professor, DSc Stefan N. Penov, Ph.D.- Head of the Department of Philosophy of Religion at the Institute of Philosophy and Sociology - Bulgarian Academy of Sciences.

Представени са Тезиси на дисертацията -73 стр. и Дисертационни текстове и приложения с общ обем от 320 стр. Има библиография на английски и гръцки, с над 200 ненумерирани заглавия. Освен основни автори като Дж.Роулс, Ю.Хабермас и Хенри Сиджуик, правят впечатление Фидман, Фукуяма, Кант, Хегел, Адорно, Бауман, Грамши, Дерида, Х.Кюнг, О.Рарти, Маркс и Енгелс и гръцки автори като Георгиос. На български и руски – Баламезов, С. (1993). Конституционно право. Кант, Им. и Русо, Ж. Ж. Спазени са изискванията на Закона за РАСРБ: Авторът е положил необходимите изпити-минимуми и има достатъчно научни публикации. Темата е актуална и разработката съответства на заглавието. Представен е и Автореферат на Дисертацията. Откроява се самооцеката на приносите. Работата е добре и професионално структурирана. Състои се от Увод, 2 части с общо 4 глави и параграфи /наричани “глави“/, Заключение и Терминологичен речник. Така е спазено едно важно изискване, че „добре обяснява, който добре разграничава понятията“/Д.Ж.Мерсие/.

Ако дисертацията се отвори наслуки, четящият може да остане с лъжливото впечатление, че в нея са натрупани множество вариации върху една и съща тема. В действителност Н. Влахакис е спазил още един важен принцип – този път на Хегел , а именно: Методите и техническите средства за изследване трябва да съответстват на природата на предмета на изследване. Де факто дисертацията е построена върху методологичния принцип на Карл Попър за изследване и развитие на научното познание: ПРОБЛЕМ → ПРОБНА ТЕОРИЯ → Елиминиране на грешки(КРИТИЧНА оценка и емпирична верификация) →НОВА ТЕОРИЯ, която трябва да обяснява и предсказва. Авторът после преминава и към *метатеория и метакритика*. Тъй като научното познание е безкраен път без окончателни резултати, то

логично е авторът да е видял и нови проблеми, които ще разреши в следващата си книга. Що се отнася до К.Попър като представител и защитник на идеите на отвореното общество, либералната политика, на „либерализма и в науката като дуализъм на нормите и фактите“, той е и известен методолог на науката. Така че, избор на Попърова методология, би бил естествен, въпреки че не е експлицитно цитиран в дисертацията.

И така, в **Увода**, бъдещият доктор/за мен вече Доктор/ показва, че **темата е актуална**, защото развитието на модерната политическа теория в англосаксонския свят е слабо познато за нашите хуманитарни научни среди. Второ, темата на дисертацията засяга редица невралгични точки в съвременните политически дебати, разгръщащи се в днешните демокрации, точки на намиращи се в конфликт мнения относно легитимността на основните институции на съвременните конституционни режими, изправящи се пред предизвикателствата на новия XXI в. Арена на тези конфликти безспорно е публичният форум. **Основна цел на това** изследване е по-детайлното представяне на политическата либерална доктрина, развита от Джон Роулс в периода на неговото зряло творчество. Важен момент в изследването е Роулсовата представа за публичния разум, сравнена с тази на известния съвременен философ Юрген Хабермас. През 90-те години се състои един напрегнат дебат между двамата на тази тема, който в голяма степен оформя облика на либералната политическа мисъл на нашето съвремие. Сред **методите са** „кантиански конструктивизъм“, който «работи с концепция за личността, замислена по кантиански като свободна и равнопоставена морална личност»; анализ на алтернативите – напр. теория на справедливостта срещу утилитарната етика; изявяване на антиномиите и възможност за «помиряване...и постигане на съгласие между различни и антагонистични всеобхватни доктрини».

Терминът на Роулс - „**Public Reason**“ - «публичен/обществен разум» е определен като централно понятие в дисертацията. Дисертантът го извежда от концепцията за «обществения договор». По определението на Роулс «Публичен разум в този текст са доводите на законодателите, изпълнителните власти (например президентите) и съдиите (особено тези от Върховния съд, ако има такъв)... Идеалът на публичният разум няма същите изисквания във всички тези случаи...». За разлика от неолибералния мислител, нео«марксист»ът Хабермас използва за ключов термин «публична сфера», която включва цялата култура. Разбира се, би могло да си зададем и въпроса /което авторът може да направи в бъдещата си монография/: Дали понятията за *обществено съзнание*/ марксизмът/ и *социална психика*/ Морено и др./ като по-философско-първото и по-съдържателно-второто, не следва да бъдат разгледани като термини с по-голяма мощност, с единство на обем и съдържание и по-добре корелиращи!? Това обаче би предположило и промяна в заглавието от типа – по-философското **Lex gentius** вместо юридическо-политическия термин –**Jus**

gentius. 'На английски - освен „Public Reason“- се използват още 2 термина – „Public Mind” & “Public spirit”. Но самият факт, че рецензентът не споделя възгледите за отворено общество и либерализъм, нито нео+марксистки теории, а защитава меритократични и елитарни възгледи, е по-скоро от полза, защото важното в тази дисертация е нейният *ПРОФЕСИОНАЛИЗЪМ*, който безусловно признавам, а не единомислието с рецензентите. Моите критики не са срещу безупречното изследване на /вече/ д-р Николаос Влахакис. Критиките ми биха били по-скоро към аналитичния метод – без синтез на мисловно конкретното- на John Rawls. Критика бих отправил и към идеите му за «естественото право», както и против идеи на Jurgen Habermas. Спорна е например идеята му за това, че чрез «демократични средства може да се "опитоми" икономическата система на капитализма». Трудно приемлива е и концепцията му, че всичко може да се реши с диалог, че всички изначално са «почтени и добронамерени» и могат да спазват «правилата на дискусиата», както и това, че «всички имат равно право да взимат думата», защото диалогът ще протече единствено по «законите на разума». Бих обърнал внимание върху факта, че поне ментално и психологически хората не са равно поставени, както и върху това, че германският философ е по-дълбок мислител от политическия философ – Дж.Ролс/Роулс /. Хабермас, например, съвсем основателно смята за разлика от т.нар. постмодернисти, че дори и в глобалния свят, където се срещат различни култури, все още съществуват *универсални истини и морални принципи*. Спорни, но интересни са неговата Теория на комуникативното действие, както и становището му, че тъкмо комуникацията е основата на социалната интеграция при условие, че «ще надделее по-добрият аргумент».

Бих разделил условно изследването на Ник. Влахакис на 4 до 5 направления:

1&2. Методологична и Епистемологична част, които са неразделими в дисертацията.

От гл.точка на гносеологията авторът не се ограничава с проста реконструкция на теорията на Джон Роулс за "Закона на народите", но той се опитва да го реконструира критично с херменевтично разкриване въз основа на исторически анализ и на глобализацията. Освен това той поставя либералната политическа философия на Роулс върху основата на Кантовата философска традиция. Той прави и важни гносеологични заключения от *дебата на Роулс с философа Юрген Хабермас*.

Епистемологичните и методологични новости в творчеството на Н. Влахакис са три:. Първият е свързан с неговата изследователска основа, това е ерата на глобализацията. Второ и трето: На методологическо ниво авторът възприема позицията на Хегел: **а/** методите на изследване трябва да съответстват поне на предполагаемата природата на предмета, но се започва не с Истината , а с доказателството. **б/** Тук всяко теоретично изследване трябва да започва от настоящето и освен това, то трябва да „осмисля ерата си в представите“. Точният

смисъл смисъл е, че *висшето е основа за разбиране на низшето*, а не обратното! С критико-херменевтичната реконструкция на научната дискусия между двамата значими обществени философи на нашето време, Джон Роулс и Юрген Хабермас херменевтично се анализират и разкриват проблемите на настоящето и по-конкретно на глобализацията.

Най-общо методологически и гносеологически се върви по схемата на Карл Попър: (**Problem 1 – Trial Theory – Error Exclusion+Elucidation/critical assessment – New Problem**), както бе казано по-горе. Въпросът ми е: Дали авторът познава концепцията на Попър за научното развитие, или интуитивно самият предмет му е наложил такъв подход!? И тъй като му предстои да напише една добра книга, то във всеки случай му препоръчвам да прочете:

- Popper K., *Conjectures and Refutations. The Growth of scientific Knowledge.* New York-London.1968; &
- Карл Попер: *Логика и рост научного знания.* Москва.1983 г.

3.Философия на обществото , политиката и правото:

Работата на Н. Влахакис успява да подчертае аспектите на политическия либерализъм на Джон Роулс и теорията за комуникационните действия на Юрген Хабермас, които биха били очевидни при изследване с просто реконструктивен интерес. На философско-теоретична основа пишещият дисертацията прави *две теоретично новаторски стъпки*: Първо, той се освобождава от тежестта на класическата библиография, която поставя и философията на Роулс, и Хабермас в кантианската философска традиция на процедурата. Изследователският му интерес се фокусира върху историческата честота на глобализацията и въз основа на историко-социалния опит той прави критико-херменевтична реконструкция на философската дискусия между Роулс и Хабермас. И второто му теоретично иновативно предложение е формулирано диалектично като въпрос: може ли „Законът на народите“, тоест интегрираната система от принципи и правила, приемлива в международните отношения исторически, да бъде валиден в ерата на глобализацията, по време на която активни агенти са не само национални държави, но и различни субекти, които също поемат ролята на „лидер“? В този въпрос ученият Н. Влахакис въвежда диалектичното взаимодействие между историческия опит и теоретичния конструкт, така че изследователят е активен субект, но по-важното е, че и политическите агенти могат да преодоляват проблемите, с които се сблъскват в международните отношения.

4.5: Историко-философски и аналитични елементи. Н. Влахакис не просто развива прехода от кантианското искане за „вечен мир“ , през теорията за общественния договор на Хобс, Лок, Русо и други към модерната ера на глобализацията - по историографски начин. където има дори теоретични сходства на Роулс и Хабермас. Тъй като не е най-важното това - кой какво е казал, а какво е ДОКАЗАНО,... авторът преминава към :

5/ Критични, метакритични и образователни елементи:

ТЕОРЕТИЧНИТЕ изследвания винаги се сблъскват с емпиричната материя, която не може да бъде обработена от досегашните научни теории позитивно. Поради това в след-емпиричната теория, а и при сблъсък на теоретични конструкти, следват теоретични, метакритични разработки, които се прилагат в изследователската работа на Н. Влахакис.

Той развива теоретичен дискурс, като се опитва да синтезира емпиричната материя на глобализацията и теоретичните „конструкти“ на модерността. Универсалната и интерсубективно-интернационална потребност е в примиряване на различията и разрешаването на противоречията при конфликтите в контекста на самата процедура и в комуникацията. А това предполага и необходимост от *ДИАЛЕКТИЧЕСКО МИСЛЕНЕ И МЕТОДИ*. Вътре-конструктивният и критичен анализ на понятията звършва с финалните терминологични справки, като двете заедно пък имат силно образователна, но и конвенционално-практична цел/може да се тълкува и прагматически/, защото без анализ и конвенция теоретичната дискусия, съгласуването и практическото прилагане на резултати са невъзможни.

По отношение на приносните моменти и тяхната самооценка:

Приемам, че авторът Николаос Влахакис има следните *РЕАЛНИ ПРИНОСИ* в *НАСТОЩИЯ ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД*:

1. Направен е: полезен анализ на редица малко познати в рамките на българската хуманитаристика теми като моралната философия на Сиджуик и доктрината на "новите либерали" като Грийн, Хобхаус и Хобсън.

2. Предложен е: детайлен в много отношения историко- философски очерк, свързан с историческото развитие на теорията за социалния договор, либералната политическа мисъл и конституционализма – мисловни реалии, които определят до наши дни политическото развитие на модерните демократични общества.

3. Това изследване представя систематично изложение на либералната концепция за политическата и социална справедливост на Джон Ролс.

4. Авторът е изработил: самостоятелна позиция относно оценяването на ключовото понятие за *публичен разум*, заложено в рамките на политическата теория на Ролс, през призмата на едно разбиране за дефиницията на личността и обществото в рамките на политическата сфера на един демократичен конституционен режим и неговата институционална рамка, както и в светлината на актуални и болезнени за решаване проблеми проблеми като реалната ефективност на институциите на демократичния конституционен режим, конституционните ограничения спрямо демократичното управление на мнозинството....

5.. Настоящото изследване си поставя целта да разглежда философското наследство на Джон Роулс по един специфичен начин, акцентиращ преди всичко върху понятието за публичната употреба на разума, понятие, с което Роулс ни прави наследници на Просвещението, но и негови трезви критици в началото на ХХІ в., доколкото предизвикателствата, свързани със структурните изменения на публичността в съвременните демокрации, налагат нуждата от преразглеждане на това понятие за публичен разум. Публичният разум принадлежи на гражданите на политическата общност. Те притежават равен граждански статус, определен в тяхната Конституция. Но понятието за публичен разум не представлява поради това единствено правен проблем. То поставя ударение върху моралната природа на едни свободни разумни същества, способни по силата на своите морални и интелектуални качества да бъдат участници в едно справедливо обществено сътрудничество. По такъв начин, чрез ренизия на моралния конструктивизъм на Кант, ние се доближаваме до намирането на теоретически инструментариум, с чиято помощ е възможно да изследваме научно редица проблеми, свързани с корупцията на основните институции в модерните демокрации, в това число и в България. Ролсовото понятие за публичен разум съдържа в себе си потенциала за разгръщането на този евристичен подход; а това в същото време е и основният принос от приложно естество на този дисертационен труд.

Уважаеми колеги! Пред нас е един професионално написан, добър дисертационен труд, който отговаря на всички изисквания на ЗРАСРБ. Бих препоръчал по-нататък развитие на концепцията, прецизиране на категориалния апарат, нови идеи на дисертанта в една бъдеща монографична книга на доктора по философия! Професионално написана, тя ще има успех сред читателите и ще е интересна за общностите на философи, юристи и политолози.

Според рецензента, дисертантът представя една **УСПЕШНА ДИСЕРТАЦИЯ В ОБЛАСТТА НА ФИЛОСОФИЯТА НА ОБЩЕСТВОТО, ПРАВОТО И ПОЛИТИКАТА**. Предлагам **на Николаос Ефстратиос Влахакис ДА му бъде присъдена общообразователната и научна степен ДОКТОР по философия, по направление 2.3- философия.**

15 , IX, 2020 г.

Рецензент: Проф.,дфн, д-р Стефан Н.Пенов:
- Р-л катедра в БАН и бивш преподавател в СУ-

(За контакти: <dr.st.penov5776@gmail.com>& (stefan_sal@mail.bg))